

BIBLIOGRAFIA

MUNDÓ, Anscari M.: *Analyse paléographique de l'astrolabe "carolingien"*. A: "Physis. Rivista Internazionale di Storia della Scienza" (Firenze), XXXII, fasc. 2-3 (1995), 303-321, amb il·lustracions.

La importància de l'astronomia a l'alta edat medieval catalana fou descoberta i estudiada pels erudits de la Renaixença com fou Josep Fiter i Inglès, el qual va publicar un reeixit treball amb el títol: *La ciencia astrològica en Catalunya. Breu descripció dels fets més notables á cap portats per los astròlegs catalans, desde'l segle X fins á nostros dies* (Barcelona, 1875). A partir d'aquesta recerca la bibliografia científica sobre el tema és abundant i de qualitat. A. M. Mundó ha fet una acurada anàlisi i estudi de les inscripcions gravades a l'astrolabi —Carolingi— conservat a la Col·lecció Marcel Destombes de París. Aquest astrolabi fou calculat a una latitud molt concreta —41° 30'— que coincideix amb la latitud de la ciutat de Barcelona. Aquest astrolabi és una de les peces científiques —astronòmiques— més importants i notables que ens permeten l'estudi de la ciència astronòmica, alt medieval, de l'Europa Occidental. Aquesta investigació, monogràfica, permet a Manuel Mundó afirmar que les característiques paleogràfiques dels escrits gravats a l'astrolabi "carolingien" són els propis i peculiars de l'escriptura utilitzada als comtats catalans a la fi del segle X.

Aquesta recerca està avalada per quatre làmines en les quals l'autor aporta els paral·lels entre les lletres de l'astrolabi i la documentació del moment. Dibuixar, cal·ligrafar aquests esquemes comparatius és una tasca d'una gran habilitat de paleògraf. A més, el sistema d'abreviatures, en certs mots, era l'utilitzat pels notaris catalans en els entorns de l'any 1000. A. M. Mundó no pensa que sigui possible una falsificació moderna d'aquest astrolabi. Una imitació versemblant hauria exigit la tasca d'un gravador o d'un assessor amb un alt coneixement de les tècniques paleogràfiques i diplomàtiques de l'escriptura utilitzada a la Catalunya Comtal difícil d'assolir mancats de les possibilitats que proporcionen els coneixements científics actuals.

La publicació d'aquest treball en una revista científica de la categoria de "Physis" té un valor molt estimable, per la difusió d'una recerca que destaca l'aportació catalana a la cultura d'Europa. Hem d'agrair el treball de Manuel Mundó ressaltant la conclusió amb les paraules literals de l'autor de la recerca: "... il est pratiquement impossible de penser à un faux moderne ... les finales et graphies des noms des mois notamment *Agustas = agost* (cat. et *septembrias = setembre* (cat.) correspondent aux habitudes des notaires catalans du IXe au XIe siècle ... je laisse avec plaisir d'autres plus compétents de décider des relations avec l'archidiacre Seniofred Llobet de Barcelona, traducteur de traités sur l'astronomie de l'arabe au latin, et de la convoitise de Gerbert pour avoir ces textes ... j'estime ... avoir constaté que ce magnifique instrument a été gravé en une écriture latine aux formes propres à la Catalogne de l'époque de ces deux savants".

Joan-F. Cabestany i Fort

* * *

CASTRO VILLALBA, Antonio: *Historia de la construcción medieval. Aportaciones*. Edicions UPC, Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona, 1996, 201 pàgs., amb il·lustracions.

L'estudi de l'arquitectura medieval, tant romànica com gòtica, no ha estat realitzat en funció de les seves tècniques constructives; si s'ha fet ha estat en relació als seus elements decoratius, tinguin o no funcions estructurals. Antonio Castro planteja el problema de l'arquitectura amb aquestes paraules: "La construcción medieval se desarrolló en unas condiciones especiales de

forma que casi lo único que queda de ella son las obras ... la búsqueda de datos sobre los fundamentos técnicos que las hicieron posibles se ha revelado hasta ahora una tarea cuyo resultado es decepcionante, aunque se pueden encontrar algunos cuyo valor, en comparación con las obras que pretenden describir, es realmente escaso". Aquesta realitat dificulta l'estudi; aprofundir en la recerca és el que justifica l'afegit "Aportaciones" al títol de l'obra. El plantejament del treball ha estat fet sobre dues realitats: les construccions conservades i les mancances d'informació dels coneixements tècnics assolits pels mestres d'obres medievals per l'escassetat dels tractats de construcció i de plànols dels edificis. Per aquestes causes i raons hem de judicar d'arrodonits els resultats científics de l'estudi, emperò hom pensa que a partir d'aquesta recerca i amb una més acurada investigació de la documentació, en gran part inèdita, es podrien millorar aspectes concrets de la recerca iniciada per Antonio Castro. Molts historiadors, mancats de preocupacions tècniques, han deformat el desenvolupament constructiu de l'edifici i els posteriors problemes de conservació amb enderrocaments per causes poc convincents i que es poden explicar amb un coneixement de la mecànica pròpia d'un edifici.

Ens hem de felicitar per la tasca de recerca feta per A. Castro que permet una aproximació a un millor coneixement de les tècniques de la construcció medieval, tema poc conegut i valorat en l'estudi de la història de l'arquitectura. Esperem que les "Aportaciones" siguin el punt d'inici d'una investigació aprofundida d'aquesta temàtica tecnicoarquitectònica.

J.-F. C. F.

* * *

Corona d'Aragona e Mediterraneo. Strategie d'espansione. Migrazioni e commerci nell'età di Giacomo II. A: "Medioevo. Saggi e rassegne" (Cagliari), 20 (1995), 537 pàgs.

La personalitat i la tasca de govern del comte-rei Jaume II (1291-1327) han estat valorades i destacades més d'una vegada a les activitats d'estudi d'Amics de l'Art Romànic, tant a col·loquis i cicles de conferències, com a sessions de treball. Hem destacat la importància dels anys del regnat de Jaume II per a poder explicar el triomf de la cultura i de l'art gòtics, a part d'altres aportacions polítiques, econòmiques o socials que han estat més destacades per la historiografia. La transformació assolida arreu dels reialmes de la Corona d'Aragó durant aquest regnat ha quedat moltes vegades enfosquida per la brillant personalitat del seu avi, el comte-rei Jaume El Conqueridor (1213-1276). Hem de valorar la importància dels 17 treballs aplegats en aquest volum.

Destacarem l'estudi de Roberto Coroneo: *Fra il pergamino di Guglielmo e la bottega di Jaume Cascalls: arte in Sardegna nella prima metà del XIV secolo* (pàgs. 389-398), en el qual es fa una aproximació a l'arribada de l'art i de la cultura catalana arran de la conquesta de la illa de Sardenya pels catalans (1324). I la recerca de María Rosa Muñoz Pomer-Regina Pinilla Pérez de Tudela: *Studi e ricerche dedicati a Giacomo II d'Aragona in Spagna (1850-1995)* (pàgs. 399-460) és una bibliografia en la qual s'han reunit 540 títols que han de permetre assolir una àmplia informació dels principals treballs que en 150 anys s'han publicat estudiant la vida i l'obra de govern del comte-rei Jaume II.

L'aportació d'aquest volum de la prestigiosa publicació sarda ens permet conèixer millor la realitat de l'expansió catalana per la Mediterrània a la cruïlla que representen els darrers anys del segle XIII i inicis del segle XIV, just en el moment del començament de la crisi que afecta Europa, especialment a partir de la irrupció de la pesta negra (1348).

J.-F. C. F.

* * *

La Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Saragossa ha publicat el volum número 11 de la seva revista ARTIGRAMA, el qual dedica, de manera monogràfica, tots els treballs de l'apartat "Estudios", a la commemoració del centenari del cinema. En la resta d'apartats ("Varia", "Patrimonio Artístico", "Resúmenes de Tesis de Licenciaturas", etc.) trobem diversos treballs interessants dins l'àmbit de l'art medieval.

El primer d'aquests treballs és obra de Bernabé Cabañero Subiza, que parla sobre *Estudio de los tableros parietales de la mezquita aljama de Huesca, a partir de sus réplicas en el púlpito de la Sala de la Limosna. Notas sobre las influencias abbasíes en el arte de al-Andalus*, (pàgines 319-338) i en el qual es pretén establir un paral·lelisme entre aquesta obra, realitzada els segles IX o X per un taller provincial, i els sostres de la mesquita de Còrdova o els panells de Cortijo de Alcalde, també de Còrdova, la qual cosa contrastaria amb la línia decorativa de clara tradició omeia dels del Saló Ric, de Madinat al-Zahara, el qual acaba triomfant i caracteritzant l'art del segle XI.

El segon treball a comentar seria el de Minerva Sáenz Rodríguez, sobre *Dos nuevos ejemplares escultóricos del tema de Job en el románico español: Santo Domingo de la Calzada y Agüero* (pàgines 339-356), on l'autora dóna a conèixer dues noves representacions del tema de Job: un capitell de la catedral de Santo Domingo de la Calzada (La Rioja) i una imposta de l'ermita de Sant Jaume, a Agüero (Osca), les quals s'afegeixen a les tres úniques conegudes fins ara: un capitell del Museu de Navarra, procedent del claustre de l'antiga catedral romànica de Pamplona; un altre del Museu dels Agustins de Tolosa de Llenguadoc, procedent del claustre del priorat de Nôtre Dame de la Daurada; i un tercer de Saint-André les Bas, a Vienne (Provença).

El tercer treball és el de María del Carmen Lacarra Ducay, que parla sobre *Una talla gòtica de interés: Nuestra Señora de Jerusalem del lugar de Inogés (Zaragoza)* (pàgines 357-370) en el qual tracta de justificar la presència d'aquesta imatge de finals del segle XIV o principis del XV, pel fet d'haver estat lligada aquesta localitat al priorat del Sant Sepulcre de Calataiud.

En l'apartat de "Patrimonio Artístico" trobem un article de Bernabé Cabañero sobre *El púlpito de la Sala de la Limosna de la catedral de Huesca, una obra maestra próxima a su desaparición* (pàgs. 501-506) i un altre de Juan Francisco Esteban Lorente sobre *El laberinto de la iglesia de San Pedro de Siresa* (pàgs. 511-516).

Finalment en l'apartat de "Resúmenes de Tesis de Licenciatura" trobem el resum corresponent a la tesi de José Luis García Lloret (dirigida per la doctora M.C. Lacarra) sobre *Un escultor románico en Aragón: el llamado Maestro de Agüero o Maestro de San Juan de la Peña. Estudio de sus primeras obras* (pàgs. 523-526).

Cal afegir només que la revista conté, en la seva part final, un índex bibliogràfic dels deu números anteriors de la revista, on es pot localitzar, per matèries, per autors, per localitats o per monuments, qualsevol dels treballs publicats.

Certament aquesta és una revista que, concebuda inicialment (ara fa deu anys) com a òrgan de difusió dels treballs d'investigació dels membres del Departament d'Història de l'Art de la Universitat de Saragossa, ha anat evolucionant i a les seves pàgines hi han anat tenint cabuda les opinions i investigacions dels diversos col·lectius que treballen al voltant de l'Art d'aquelles contrades. Tot això fa que la revista tingui una qualitat, tant de continguts com de continent, digna de tenir present, la qual cosa ens dóna peu per tal d'encoratjar el Consell de Redacció d'ARTIGRAMA a continuar endavant amb aquesta tasca de divulgació científica i cultural.

D. D. P.

* * *